

УДК 338.27

Т. А. Жадан,
ст. викладач, Національний технічний університет
"Харківський політехнічний інститут"

СУЧАСНЕ ТРАКТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

MODERN INTERPRETATION OF ECONOMIC MAINTENANCE OF STATE SUPPORT OF
DEVELOPMENT OF INDUSTRY ON THE PRODUCTION OF VEGETABLE OILS AND FATS

У статті розглянуто та проаналізовано сучасне тлумачення сутності категорій "державне регулювання" та "державна підтримка". Запропоновано уточнене формулювання змісту державного регулювання та державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі.

In the article modern interpretation of essence of categories is considered and analysed government control and state support. It is offered formulation of maintenance of government control and state support of development of industry on the production of vegetable oils and fats.

Ключові слова: олійно-жирова галузь, державне регулювання, державна підтримка, механізм, принципи, функції, методи, форми, інструменти.

Key words: industry on the production of vegetable oils and fats, government control, state support, mechanism, principles, functions, methods, forms, instruments.

ВСТУП

Інтеграція України у світовий економічний простір потребує підвищення конкурентоспроможності провідних галузей національної економіки, зокрема олійно-жирової. Стримуючими чинниками розвитку олійно-жирової галузі є недосконалість нормативно-правової бази та її неадаптованість до європейських стандартів та норм у сфері виробництва, висока вартість кредитних ресурсів, відсутність відповідних державних цільових програм та інше. Поліпшення ситуації можливе шляхом державної підтримки галузі, здатної забезпечити сприятливе конкурентне середовище для її розвитку, відповідати її поточним потребам та своєчасно реагувати на змінну економічну ситуацію. Особливе місце у цьому процесі належить вдосконаленню теоретико-методологічних засад державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання державної підтримки розвитку окремих галузей агропромислового комплексу та національної економіки в цілому розглядалися в працях таких вчених, як: О. Амоша, О. Бородіна, В. Геєць, М. Дем'яненко, А. Діброва, М. Кизим, М. Корецький, Б. Пасхавер, П. Саблук, О. Шпичак та інших. Однак, незважаючи на численні наукові розробки, питання державної підтримки розвитку олійно-жирової

галузі на сьогодні залишаються не вирішеними і потребують подальшого розв'язання. Насамперед, це стосується понятійно-категоріального апарату, необхідність уточнення якого пояснюється різними точками зору на визначення дефініції "державна підтримка", що призводить до різного тлумачення самого явища, а іноді і ототожнення зі схожими поняттями, такими як "державне регулювання", "фінансова чи бюджетна підтримка", "державна допомога". Крім того, у науковій літературі взагалі не визначено таке поняття як "державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі".

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проаналізувати сучасні наукові уявлення щодо економічного змісту понять "державне регулювання", "державна підтримка" та "розвиток", виявити спільні підходи та відмінності до їх формулювання і на основі цього аналізу розкрити сутність узагальнюючого поняття "державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі".

РЕЗУЛЬТАТИ

Як зазначають Самигін Д.Ю., Гіндес О.Г., Діброва А.Д., зараз немає чіткого розмежування таких понять, як "державне регулювання" і "державна підтримка". Ці поняття взаємопов'язані, але не є тотожними й співвідносяться між собою як ціле й часткове [1; 2; 3, с. 76]. Для розуміння суті цих явищ спочатку розглянемо

як у довідковій (словниках та енциклопедіях) та науковій літературі тлумачаться поняття "регулювання" та "державне регулювання".

Всю сукупність підходів у довідковій літературі щодо розуміння сутності "регулювання" нами згруповано у чотири, згідно яких цей термін трактується як: 1) приведення в належний порядок; процес впливу, дії; впорядкування, нормалізація; налагодження роботи чого-небудь; 2) сукупність розпоряджень; 3) форма впливу; 4) управління, управлінська діяльність, функція управління. Найтиповішим з них є перший підхід, де у тлумаченні "регулювання" наголос робиться на впорядкуванні, нормалізації, налагодженні роботи чого-небудь. Це означає, що метою регулювання є компенсація відхилень вихідних параметрів об'єкту регулювання від заданих, нормалізація його стану.

Бойко-Бойчук О.В., досліджуючи категорію "державне регулювання" з метою обґрунтування найбільш прийнятної дефініції, фіксує її різні визначення (а також близькі до неї), аналізує та узагальнює смислове поле цих визначень та виокремлює шість смислових варіантів тлумачення цієї категорії як: 1) широкий підхід до управління; 2) нормативно-правові акти й їх творення (у сфері підприємницької діяльності); 3) контроль над приватними монополіями, встановлення правил та обмежень; 4) вид державного управління; 5) процес впливу, вдосконалення, підготовки, погодження, прийняття, впровадження рішень державних органів влади; 6) способи впливу, правила діяльності, методи, інструменти [4, с. 48].

Кундицький О.О. пропонує погляди на сутність терміну "державне регулювання" згрупувати за наступними трьома ознаками: 1) державне регулювання трактується як економічна діяльність держави; 2) державне регулювання розглядається як система заходів; 3) державне регулювання представляється як комплекс основних форм і методів впливу на певний процес чи об'єкт [5].

Діброва А.Д., узагальнюючи різні тлумачення категорії "державне регулювання економіки", зводить їх до наступного: 1) комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей; 2) система прийняття рішень та практичного здійснення заходів й процедур управління, спрямованих на забезпечення запланованого рамкового режиму (тобто умов) ефективного функціонування і розвитку економічної системи; 3) одну з основних форм участі держави в економіці, яка полягає в її впливі на розподіл ресурсів і доходів, на рівень і темпи економічного розвитку й добробут населення

країни; 4) прямий чи непрямий вплив держави на розподіл ресурсів, доходів від економічної діяльності та формування макроекономічних пропорцій; 5) застосування державними органами, установами системи заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, спрямоване на досягнення відповідних соціально-економічних цілей; 6) сукупність основних напрямів, форм і методів цілеспрямованого впливу державних і наддержавних органів управління на функціонування і розвиток економічної системи (в т.ч. окремих її підсистем) для її стабілізації та пристосування до умов, що змінюються [3, с. 38—39].

З нашої точки зору, усю сукупність поглядів щодо розуміння категорій "державне регулювання" та "державне регулювання економіки" можна звести до двох підходів: відповідно до першого — ці категорії розглядаються як вплив (дія, процес впливу) держави, а згідно другого — це система заходів та засобів держави; сукупність форм і методів впливу держави на певний об'єкт, процес, явища та відносини. При цьому, під системою заходів держави одними авторами розуміються заходи законодавчого, виконавчого і контрольного характеру [6, с. 3; 7, с. 27]. На думку Бородіної О.М., це система заходів і засобів правового, економічного та соціального характеру [8, с. 17], іншими авторами вони взагалі не розкриваються. Як зазначають Мігін О.М., Сачев М.В., державне регулювання включає комплекс заходів для забезпечення виконання законів, які вводяться державними органами для стимулювання або обмеження економічної діяльності [9].

З нашої точки зору, за допомогою сукупності регламентуючих (обмежувальних) та стимулюючих заходів та засобів держави відбувається компенсація відхилень вихідних параметрів соціально-економічної системи (процесів або явищ, які протікають у ній) від заданих та (або) компенсація збурюючого впливу факторів зовнішнього середовища на стан соціально-економічної системи. Результатом цієї дії (впливу) держави є ліквідація дефектів соціально-економічної системи; впорядкування, нормалізація, стабілізація її функціонування та (або) розвиток соціально-економічної системи. Отже, система заходів та засобів державного регулювання може носити регламентуючий (обмежувальний) та стимулюючий характер, завдяки яким держава, впливаючи на суб'єктів ринку, замінює координацію економіки за допомогою ринкових механізмів на координацію економіки за допомогою держави.

Слід відмітити, що деякі тлумачення категорій "державне регулювання" та "державне регулювання економіки" є дуже вузькими (або

Таблиця 1. Характерні ознаки та властивості "державного регулювання" та "державного регулювання економіки"

Ознака, властивість	Характеристика
Суб'єкт	Держава; органи державної влади; державні установи і організації; суспільні організації;
Об'єкт	Соціально-економічна система; її підсистеми; соціально-економічні процеси, явища та відносини; зовнішнє середовище
Мета	- компенсація відхилень вихідних параметрів соціально-економічної системи (процесів або явищ, які протікають у ній) від заданих (нормативних); - компенсація збурюючого впливу факторів зовнішнього середовища на стан соціально-економічної системи
Заходи та засоби впливу (дії)	сукупність методів, форм, регуляторів (інструментів і важелів) держави, які мають регламентуючий (обмежувальний) та стимулюючий характер
Характер впливу	цілеспрямований, постійний
Характер функціонування системи	автономний
Параметри входу в систему	змінюються, завдяки дії регуляторів
Структура системи	залишається без змін або змінюється
Параметри виходу з системи	досягають заданих значень або нормативних
Результат впливу (дії)	ліквідація дефектів соціально-економічної системи; впорядкування, нормалізація, стабілізація її функціонування та (або) розвиток соціально-економічної системи

Джерело: власна розробка автора.

мають дуже нечітке формулювання) і, врешті-решт, їх можна розуміти як окремий випадок першого або другого підходу. Узагальнення та систематизація тлумачень цих явищ дозволяє нам виділити характерні ознаки та властивості "державного регулювання" взагалі та "державного регулювання економіки" зокрема, які представлено у табл. 1.

Щодо трактування поняття "державна підтримка", то огляд довідкової та економічної літератури свідчить про те, що серед науковців не існує єдиної думки щодо її визначення. Найчастіше її ототожнюють зі схожими поняттями, такими як "державне регулювання", "фінансова чи бюджетна підтримка", "державна допомога" тощо. Для з'ясування її економічного змісту розглянемо, як у довідковій літературі тлумачиться "підтримка". Найтиповішими визначеннями "підтримки" є: 1) допомога, сприяння; 2) те, що підтримує кого-небудь, що-небудь, що служить опорою кому-небудь, чому-небудь; 3) те, що зберігає чію-небудь життєздатність, підкріплює, підсилює, зміцнює кого-небудь, що-небудь; 4) те, що є моральною опорою, вселяє впевненість, підбадьорює; 5) забезпечення, надання необхідних засобів у процесі створення, проектування об'єкта, системи; супроводження об'єкта, системи у процесі експлуатації.

Як видно з вищенаведених визначень, іноді у довідковій літературі "підтримка" ототожнюється з "допомогою". Але, на нашу думку, як правило, допомога надається малозабезпеченим соціальним групам населення або для ліквідації наслідків стихійних лих, у випадках форс-мажорних обставин тощо. Саме тому "допомогу" не можна вважати синонімом "підтримки".

Не можна ототожнювати державну підтримку і з державним регулюванням або з системою державного регулювання. Як зазначає Діброва А.Д., державне регулювання може бути направленим не тільки на стимулювання здійснення економічних процесів, а й на їх обмеження. Але реалізуючи обмежувальну функцію з одного боку, держава в той же час може здійснювати стимулюючий вплив через систему державної підтримки [3, с. 77]. На думку Торопова О.І., Рапави С.Т., державне регулювання аграрного сектора економіки слід розглядати як поняття більш містке за своїм змістом, оскільки воно, перш за все, зачіпає процеси створення кінцевого продукту АПК, а також процеси формування, розподілу і перерозподілу доходів, які отримуються від його реалізації [10].

Торопов О.І., Рапава С.Т., Кошолкіна Л.А., Гордєєв О. підкреслюють, що система державного регулювання — поняття більш широке і включає різні способи дії на розвиток як агропромислового виробництва, так і суспільства в цілому. У загальному розумінні державне регулювання, окрім державної підтримки, включає і такі складові, як адміністративний вплив, правовий вплив, заходи обмежувального характеру та ін. [10; 11; 12]. Складовими частинами системи державного регулювання є такі елементи економічного механізму АПК, як ціноутворення (основний механізм формування доходів, що визначає еквівалентність міжгалузевому обміну і міжгалузевих пропорцій), оподаткування, бюджетне фінансування й інші фінансово-кредитні інструменти, які регулюють процеси відтворення. Крім того, державне регулювання разом з економічними інструментами

використовує також заходи неекономічного характеру (наприклад, правові та адміністративні) [10].

Узагальнення існуючих поглядів, виділені характерні ознаки та властивості дозволяють нам уточнити зміст категорії державного регулювання олійно-жировою галуззю, під яким слід розуміти цілеспрямований вплив держави на суб'єктів господарювання галузі; відносини, процеси та явища, які протікають у галузі та в зовнішньому середовищі і безпосередньо впливають на її стан, за допомогою сукупності регламентуючих та стимулюючих заходів та заходів держави з метою нормалізації функціонування олійно-жирової галузі та створення оптимальних умов для її ефективного розвитку.

У свою чергу державна підтримка не зачіпає основ економічного механізму, тобто принципів формування, розподілу і перерозподілу доходів, вона лише сприяє кращій адаптації господарюючих суб'єктів до умов відтворення, що склалися. У зв'язку з цим деякі автори під державною підтримкою розуміють виключно заходи державної бюджетної підтримки, здійснюваної за допомогою використання інструментів бюджетного фінансування (субсидії, дотації, компенсації, допомога) [10]. Як зазначають Лисогор В.М., Пітик О.В., часто систему державної підтримки зводять лише до фінансової та бюджетної. На практиці державна підтримка може здійснюватися не тільки в формі прямих державних виплат, але й у формі опосередкованих заходів по використанню бюджетних коштів для стимулювання розвитку виробництва цільових продуктів [13].

За визначенням Колбасіна Є.С., у сучасних умовах господарювання державна підтримка галузі є складовою системи державного регулювання економіки, що використовує різноманітні форми і методи, спрямовані на вирішення конкретних цілей соціально-економічного розвитку країни та поліпшення її макроекономічних показників [14]. Розділяємо і точку зору Самигіна Д.Ю., Діброви А.Д., Торопова А.І., Рапави С.Т., Кошолкіної Л.А. та інших, які теж вважають, що складовою частиною державного регулювання є державна підтримка [1; 3; 10; 11].

Крім того, державну підтримку олійно-жирової галузі слід розглядати як невід'ємну складову агропромислової політики держави. Агропромислова політика держави, у свою чергу, реалізується через достатньо широкий набір інструментів, направлених на захист інтересів вітчизняних агропромислових товаровироб-

ників, а також на проведення заходів протекціоністського характеру. Так, в нормативних актах, пов'язаних з питаннями державної підтримки АПК, до неї відноситься також підтримка аграрного ринку (закупівельні і товарні інтервенції; державні заставні операції; закупівлі для державних потреб; антимонопольне регулювання цін на регіональних ринках; регулювання зовнішньоекономічної діяльності) і підтримка соціальної інфраструктури в сільській місцевості.

Розкриття економічного змісту державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі потребує уточнення поняття "розвиток", яке детально було розглянуто у науковій праці [15]. Узагальнення існуючих поглядів на категорію "розвиток" дозволило нам сформулювати власне бачення розвитку олійно-жирової галузі, під яким слід розуміти процес переходу галузі в якісно новий, більш досконалий стан за рахунок необоротних, направлених, закономірних змін її складу, структури, зв'язків.

Отже, спираючись на проведені дослідження, нами під державною підтримкою розвитку олійно-жирової галузі як складової системи державного регулювання розуміється сукупність науково обґрунтованих нормативно-правових, економічних, соціально-психологічних і організаційних заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов для переходу галузі в якісно новий, більш досконалий стан за рахунок необоротних, направлених, закономірних змін її складу, структури, зв'язків із метою підсилення її опору дестабілізуючим факторам зовнішнього середовища, підвищення конкурентоспроможності товаровиробників галузі та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Таким чином, державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі дозволяє вирішувати проблеми, обумовлені, з одного боку, недосконалістю ринкових механізмів, а з іншого — недостатньою ефективністю системи державного регулювання процесів відтворення в олійно-жировій галузі, з урахуванням інтересів товаровиробників галузі, споживачів її продукції та держави.

Державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі спирається на методологічні засади її державного регулювання. Сукупність суб'єктів, об'єктів, принципів, функцій, методів, форм, інструментів і важелів утворюють систему державного регулювання олійно-жировою галуззю (рис. 1). Суб'єктами державного регулювання олійно-жировою галуззю є конкретні регулятивні органи, зокрема департамент

Рис. 1. Система державного регулювання олійно-жировою галуззю

розвитку реального сектору економіки (відділ аграрної політики, землекористування та продовольчої безпеки), департамент зовнішньоекономічної діяльності (відділ нетарифного регулювання, відділ державного регулювання зовнішньоекономічних операцій) у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство аграрної політики та продовольства України та інші. Об'єктами державного регулювання олійно-жирової галузі є її товаровиробники та інші суб'єкти господарювання; відносини, процеси та явища, які протікають в галузі та у зовнішньому середовищі, і мають безпосередній вплив на її стан (процеси

— відтворення, трудові, інноваційні, інтеграційні, управління і т.д.; відносини — кредитні, фінансові, зовнішньоекономічні тощо; зв'язки — внутрішньогалузеві та міжгалузеві, виробничі та міжвиробничі та ін.).

Найважливішою складовою системи державного регулювання олійно-жировою галуззю є її механізм. У довідковій літературі під "механізмом" (у перекладі з латинської "mechanismus" грецької "mechane" — машина) розуміють внутрішній устрій, систему функціонування чого-небудь, апарат якого-небудь виду діяльності. На думку Корецького М.Х., зміст поняття "механізм державного регулювання економіки" можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [16, с. 16]. Отже, сукупність принципів, функцій, методів, форм, інструментів і важелів утворюють механізм державного регулювання олійно-жировою галуззю.

Важливе місце в механізмі державного регулювання олійно-жирової галузі займають принципи регулювання. У довідковій літературі "принцип" (від латинської principium — основа, початок) визначається

як основний початок, на якому побудовано щонебудь (яка-небудь наукова система, теорія, політика, пристрій і тому подібне). У науковому світі по-різному підходять до формулювання принципів державного регулювання агропромислового комплексу. Мінаков І.А. і Куликов Н.І. виділяють ряд принципів, на яких повинна базуватися система державного регулювання агропромислового виробництва. По-перше, необхідно виходити з того, що товаровиробники, у принципі, працюють на самофінансуванні і будь-які заходи їх підтримки є додатковими. По-друге, субсидії, дотації, пільги, інші регуляторні важелі і інструменти повинні їх орієнтувати на

більш ефективно господарювання та застосуватися строго диференційовано. По-третє, вся система державного регулювання повинна базуватися на цільовому програмному підході (це означає, що будь-які заходи підтримки повинні бути елементом конкретної державної програми) [17, с. 311]. Латинін М.А. до основних принципів державного регулювання розвитку аграрного сектора відносить: пріоритетність та аграрний протекціонізм; системність і комплексність; передбачуваність і прозорість; послідовність і справедливість; зрозумілість і ефективність; екологічна доцільність [18].

Узагальнюючи вищевказані підходи, з нашої точки зору, до основних принципів державного регулювання олійно-жирової галузі можна віднести: цілеспрямованість, пріоритетність, державний протекціонізм, системність, комплексність, оптимальність, адресність, гарантованість, рівнодоступність, стабільність, ефективність.

Принципи державного регулювання олійно-жировою галуззю проявляються у конкретних функціях держави. У філософській енциклопедії під ред. Ф.В. Константинова дається визначення функції (від лат. *functio* — здійснення, виконання) як способу поведінки, властивому якому-небудь об'єкту і сприяючому збереженню існування цього об'єкту або тієї системи, в яку він входить як елемент. До головних функцій державного регулювання олійно-жировою галуззю нами віднесено: цільова, нормативна (регламентуюча), стимулююча, стабілізаційна, координуюча, коригуюча, соціальна, контролююча тощо.

Для виконання своїх функцій суб'єкти державного регулювання олійно-жировою галуззю використовують відповідні форми і методи впливу на товаровиробників для досягнення поставлених цілей (з метою реалізації, насамперед, загальнодержавних інтересів). У довідковій літературі під методом (від грецької *methodos* — шлях дослідження або пізнання, теорія, вчення) розуміється сукупність прийомів і операцій пізнання і практичної діяльності; спосіб досягнення певних результатів у пізнанні і практиці.

Тобто під методами державного регулювання олійно-жировою галуззю розуміється сукупність засобів і прийомів впливу держави на суб'єктів господарювання (товаровиробників). Кожен метод ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів). У довідковій літературі під інструментом розуміється засіб, спосіб, який застосовується для досягнення чого-небудь, пізнання.

Аналізуючи класифікацію методів державного регулювання економіки в цілому, можна зробити висновок, що в їх переліку існує деяка спільність, однак немає чіткої класифікації. У більшості наукових досліджень методи державного регулювання економіки класифікуються за двома ознаками: за формами впливу та засобами впливу. За формами впливу на суб'єктів ринку методи державного регулювання поділяють на дві групи: методи прямого та непрямого (опосередкованого) впливу.

Методи прямого впливу безпосередньо діють на функціонування суб'єктів ринку за допомогою інструментів адміністративно-правового характеру, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання, та економічних інструментів прямого впливу [19, с. 18]. З нашої точки зору, до прямих методів державного регулювання олійно-жировою галуззю можна віднести: визначення стратегічних цілей розвитку галузі і їх вираження в індикативних і інших планах, цільових програмах; державні замовлення і контракти на постачання певних видів олійно-жирової продукції; державна підтримка цільових комплексних програм, замовлень і контрактів; нормативні вимоги до якості і сертифікації технології виробництва і олійно-жирової продукції; контроль за дотриманням державних стандартів на олійно-жирову продукцію; встановлення квот та інших нетарифних обмежень на експорт або імпорт олійно-жирової продукції; ліцензування підприємницької діяльності в галузі; штрафування за порушення екологічних параметрів виробництва; централізовані бюджетні капітальні вкладення та управління об'єктами державної власності та інші.

Методи непрямого регулювання — це методи, які регламентують поведінку суб'єктів ринку не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти в потрібному державі напрямі [19, с. 18]. До методів непрямого державного регулювання олійно-жировою галуззю можна віднести наступні: пільгове кредитування товаровиробників галузі; пільгове оподаткування експортних операцій окремих видів олійно-жирової продукції; інформаційне забезпечення товаровиробників галузі; регулювання умов конкуренції в галузі; розвиток інфраструктури галузі; пропаганда здорового та раціонального харчування серед населення та інші.

Найбільш дискусійним є питання щодо класифікації методів державного регулювання за засобами впливу. З нашої точки зору, методи державного регулювання олійно-жирової галузі в

залежності від засобів впливу на суб'єктів господарювання можна поділити на: правові, адміністративні, економічні та соціально-психологічні.

Правові методи регулювання олійно-жировою галуззю передбачають прийняття законів та законодавчих актів, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання галузі, а також механізм їх реалізації і контролю [6, с. 71]. Основними інструментами правового регулювання олійно-жировою галуззю в Україні є: Конституція та закони України; укази й розпорядження Президента України; постанови та інші акти Верховної Ради, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, нормативно-правові акти Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства аграрної політики та продовольства України та інших центральних органів, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування і т.д.

Сутність адміністративних методів полягає в прямому управлінні економікою, заснованому на застосуванні обов'язкових для суб'єктів ринку державних замовлень, державних санкцій, ліцензій, дозволів, квот, встановленні норм і стандартів, які регламентують вимоги до якості робіт і послуг, продукції, до організації виробничих процесів, операцій на внутрішньому і зовнішньому ринку тощо [7, с. 32]. Основними інструментами адміністративного регулювання олійно-жировою галуззю є ліцензії, квоти, санкції, норми, стандарти, державні замовлення, ціни і т.д.

Економічні методи державного регулювання являють собою сукупність способів і прийомів впливу на економіку суб'єктів господарювання, що забезпечують реалізацію їх економічних інтересів, підприємницького зиску, свободу економічного вибору, ініціативу і самостійність, формування умов для вільної конкуренції. Економічне регулювання олійно-жировою галуззю може здійснюватися через фінансові, кредитні, податкові та цінові заходи. До фінансових заходів державного регулювання олійно-жировою галуззю можна віднести компенсації, різноманітні схеми реструктуризації боргів, підтримка страхування. Окрім того, це фінансування створення різноманітних резервів при закупівлі і продажу олійно-жирової продукції за ринковими цінами, витрати на освіту і науку (підтримка розвитку науково-технічного прогресу), стимулювання структурних зрушень, розвиток інфраструктури. Кредитні заходи державного регулювання олійно-жировою галуззю передбачають надання державою можливостей для отримання товаровиробниками пільгових кредитів. Податкові заходи пов'язані з регулюванням оподаткування товарови-

робників галузі, зокрема податком на додану вартість, прибуток, методами амортизації тощо.

Соціально-психологічні методи державного регулювання олійно-жировою галуззю ґрунтуються на об'єктивних наукових положеннях соціального розвитку і психології, на роз'ясненні та популяризації цілей і змісту агропромислової політики держави. Суть цих методів полягає в тому, щоб формувати і підтримувати в людей певні переконання, духовні цінності, моральні позиції, психологічні настанови щодо державного впливу на олійно-жирову галузь, її споживачів, захисту довкілля тощо.

Форми державного регулювання у науковій літературі дуже часто ототожнюються з його методами або із видами економічної політики. У довідковій літературі під формою (у перекладі з латинської мови *forma* — вигляд, зовнішність) розуміється зовнішній контур, зовнішній вид предмету; встановлений зразок чого-небудь; пристосування для додання чому-небудь певних контурів.

З нашої точки зору, до форм державного регулювання олійно-жировою галуззю можна віднести планування, програмування і прогнозування. Планування діяльності олійно-жирової галузі на макрорівні як форма державного регулювання передбачає визначення цілей, розроблення (складання) планів та їх реалізацію (з урахуванням шляхів досягнення) на основі наукового передбачення, що базується на пізнанні економічних законів. На мікрорівні планування діяльності олійно-жирової галузі передбачає складання бізнес-планів, короткотермінових оперативних програм та завдань тощо. Програмування господарської діяльності олійно-жирової галузі передбачає комплексний аналіз її стану, виявлення найважливіших проблем, вирішення яких неможливе за допомогою ринкових важелів, розроблення та реалізацію окремих стратегічних програм. Планування та програмування господарської діяльності олійно-жирової галузі взаємопов'язані з її прогнозуванням, тобто науковим передбаченням тенденцій розвитку галузі на період упередження — темпів економічного зростання, кон'юнктури ринку, тенденцій розвитку науки і техніки, структурних змін у межах технологічного способу виробництва й економічної власності тощо.

На стан олійно-жирової галузі певним чином впливає зовнішнє середовище. Це середовище представлено економічними, правовими, політичними, ринковими, технологічними, міжнародними, соціальними, екологічними факторами і факторами конкуренції. Збудуючий вплив факторів зовнішнього середовища викликає

відхилення регульованих параметрів олійно-жирової галузі від заданих (або нормативних) значень. Регулюючий вплив держави потрібен для підтримки регульованих параметрів олійно-жирової галузі на заданому рівні.

ВИСНОВКИ

Таким чином, встановлено, що державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі є складовою системи її державного регулювання і базується на її принципах, функціях, формах, методах, інструментах та способах здійснення в сучасних умовах господарювання.

Література:

1. Самыгин Д.Ю. Государственная поддержка сельскохозяйственных организаций с использованием дифференцированных субсидий: на материалах Пензенской области: автореферат дис. кандидата экономических наук: 08.00.05 / Д.Ю. Самыгин. — Пенза, 2007. — 24 с.
2. Гіндес О.Г. Державна підтримка розвитку підприємництва в аграрній сфері: автореф. дис. канд. наук з держ. управління: 25.00.02 / Олена Григорівна Гіндес; Академія муніципального управління. — К., 2009. — 20 с.
3. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика / А.Д. Діброва. — К.: ВПД "Формат", 2008. — 488 с.
4. Бойко-Бойчук О.В. Семантичний аналіз та визначення категорії "державне регулювання" / О.В. Бойко-Бойчук // Вісник національної академії державного управління при Президенті України. — 2007. — № 3. — С. 46—57.
5. Кундицький О.О. До питання про суть державного регулювання економіки / О.О. Кундицький // Науковий вісник НАТУ України. Збірник науково-технічних праць. — 2006. — Вип. 16.2. — С. 302—307.
6. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / Д.М. Стеченко. — К.: Знання, 2007. — 271 с.
7. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / А.М. Стельмашук. — Тернопіль: Астон, 2001. — 362 с.
8. Підтримка аграрного сектора в системі державного регулювання економіки: [навч. посіб.] / [О.М. Бородіна, Ю.М. Лопатинський, І.В. Прокіпа та ін.; за ред.: О.М. Бородіна, Ю.М. Лопатинський]; Нац. акад. наук України, Ін-т економіки та прогнозування, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. — Чернівці: ЧНУ, 2009. — 280 с.
9. Митин А.Н. О государственном регулировании и государственной поддержке в аграрном секторе экономики / А.Н. Митин, М.В. Са-

чев // Аграрный вестник Урала. — 2008. — № 12 (54). — С. 7—11.

10. Торопов А.И. Теоретическая сущность государственной поддержки сельского хозяйства в системе государственного регулирования АПК [Электронный ресурс] / А.И. Торопов, С.Т. Рапава // Электронное периодическое научное издание "Системное управление". — 2010. — Выпуск 4 (10). — Режим доступа: <http://sisupr.mrsu.ru/>

11. Кошолкина Л.А. Государственная поддержка сельского хозяйства: дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / Л.А. Кошолкина. — Москва, 2004. — 127 с.

12. Гордеев А. Повышать инвестиционную привлекательность сельского хозяйства / А. Гордеев // АПК: экономика, управление. — 2006. — № 4. — С. 2—4.

13. Лисогор В.М. Неформалізований аналіз інноваційних механізмів державного регулювання виробництва насіння соняшнику / В.М. Лисогор, О.В. Пітик // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — № 1. — С. 138—142.

14. Колбасін Є. С. Державна підтримка автомобілебудування в Україні: автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.03 / Є. С. Колбасін; НАН України, Н.-д. центр індустр. пробл. розв. — Х., 2011. — 19 с.

15. Жадан Т.А. Сутність поняття і характеристика основних підходів до розвитку підприємства / Т.А. Жадан // Всеукраїнський науково-виробничий журнал "Інноваційна економіка". — Тернопіль: Тернопільський інститут агропромислового виробництва Української академії аграрних наук, 2011. — № 7 (26). — С. 67—69.

16. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. — К.: Вид-во УАДУ, 2002. — 260 с.

17. Экономика отраслей АПК / [И.А. Минаков, Н.И. Куликов, О.В. Соколов и др.]; под ред. И.А. Минакова. — М.: КолосС, 2004. — 464 с.

18. Латинін М.А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс] / М.А. Латинін // Державне управління: теорія та практика. — 2005. — № 2. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-2/txts/galuz/05lmaseu.pdf>

19. Чистов С.М. Державне регулювання економіки: [навч. посібник] / [С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін.]. — К.: КНЕУ, 2000. — 316 с.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2013 р.